

Jo em dic Brisa, i tu?

Itineraris sobre refugi i asil per a l'educació primària.

Refugiar-se, sobreviure, retornar...

ACTIVATAT	4.1. EL REFUGI El refugi, sabem què és? Hem fet algun refugi alguna vegada? Per què? Amb qui i on? Ens hi quedaríem per sempre?	Pàgina 5
ACTIVATAT	4.2. VIURE EN UN CAMP DE REFUGIATS Les persones que han de marxar de casa seva poden viure durant un temps en camps de refugiats.	Pàgina 7
ACTIVATAT	4.3. COL-LABORAR I SOBREVUIRE Problemes i necessitats de les persones refugiades. Com sobreviuen? Com col·laboren i en què?	Pàgina 9
ACTIVATAT	4.4. ALTRES LLOCS ON VIURE Les persones refugiades es troben a molts llocs del món i no sempre viuen en camps de refugiats.	Pàgina 11
ACTIVATAT	4.5. EL REBUIG, LA INDIFERÈNCIA Problemes amb què ens podem trobar. No ens volen? Per què?	Pàgina 13
ACTIVATAT	4.6. RETORNAR És possible tornar? Com i quan es pot tornar? Què necessitem saber per decidir tornar?	Pàgina 15

Refugiar-se, sobreviure, retornar...

Forma part del recurs educatiu

Jo em dic Brisa, i tu?

Itineraris sobre refugi i asil per a l'educació primària.

© 2010 Comitè Català per als Refugiats - Comitè Català de l'ACNUR

Aquesta publicació té finalitats exclusivament educatives, es realitza sense ànim de lucre i es distribueix gratuïtament, en qualitat de préstec, a tots els centres educatius de Catalunya que ho sol·licitin. Queda prohibida la seva venda a tercers, així com la reproducció total o parcial dels seus continguts sense autorització expressa dels titulars del Copyright. Tots els drets reservats.

© Pepi Soto Marata (direcció i coordinació)

© Susanna Toviás Wertheimer

© Beatriz García García

© Laia Prat García

*Membres del Grup de Recerca MOSSA, Departament d'Antropologia Social i Cultural
Universitat Autònoma de Barcelona*

© de les il·lustracions: Pia Vilarrubias Codina

Primera edició; febrer de 2010

Dipòsit legal; B-12668-2010

INTRODUCCIÓ.

Aquest quadern d'activitats està dedicat a la vida de les persones que estan refugiades, ja sigui en un camp de refugiats, ja sigui en un país diferent del seu. Les persones refugiades poden formar part d'un èxode de grans dimensions i arribar a camps de refugiats o poden instal·lar-se a d'altres països en solitari perquè marxen a poc a poc del seu país. Aquestes persones viuen experiències diferents però totes elles, en tots els casos, s'han d'adaptar a noves realitats. Poden ser víctimes del rebuig o la indiferència, però també s'organitzen, col·laboren i tiren endavant. La Brisa i la seva família les viuen totes dues –viuen en un camp de refugiats i finalment es retroben amb el pare en un altre país.

Aquest quadern intenta aproximar-se al coneixement d'aquesta diversitat de situacions deixant una porta oberta a la possibilitat del retorn, però també mostrant que és possible viure en llocs diversos i de maneres diferents, adaptar-s'hi i no voler retornar. Com també que és possible no viure la realitat de l'exili o el refugi i, en canvi, intentar conèixer una mica més què volen dir i què s'hi pot fer.

Les activitats proposades es basen en l'aprofundiment del relat del conte especialment en aquells fragments i il·lustracions en què es tracta la situació de la Brisa i de la seva família al camp de refugiats. En aquest nucli, si no se n'ha treballat cap dels anteriors, és imprescindible fer la lectura sencera de "L'ametller no va poder fugir". Aquesta lectura ha de permetre generar empatia amb la Brisa i els seus, però també ha de permetre certa identificació amb la Lluïsa i en Tim quan tots dos volen fer-hi alguna cosa: malgrat viure lluny d'ells, se'n fan ressò parlant-ne a l'escola i organitzant-se amb la mestra i els seus companys i companyes.

Hi ha sis activitats que el componen i que permeten elaborar la realitat que viuen les persones en situació de refugi i asil. La primera és més exploratòria però en conjunt s'han pensat amb independència les unes de les altres, tot i que també es poden agrupar entre elles, sense perjudici de l'objectiu fonamental: copsar la varietat de situacions amb què es troben els qui s'han de refugiar. Té una activitat principal (**4.2 Viure en un camp de refugiats**) i tres de bàsiques per a acostar-se a comprendre el fenomen del refugi i l'asil –de la 3 a la 5. La seqüència és:

1. El refugi
2. Viure en un camp de refugiats
3. Col·laborar i sobreviure
4. Altres llocs on viure
5. El rebuig i la indiferència
6. Retornar

Conceptes del glossari relacionats:

- ACNUR
- CAMP DE REFUGIATS
- CONVENCIÓ DE GINEBRA
- DISCRIMINACIÓ
- DRET INTERNACIONAL HUMANITARI
- DRETS HUMANS
- DRETS DELS INFANTS
- ESTEREOTIPS
- MIGRACIÓ
- NACIONALITAT
- NEUTRALITAT
- ORGANISMES INTERNACIONALS
- PERSONES DEMANDANTS D'ASIL
- PERSONES REFUGIADES
- PERSONES RETORNADES
- PREJUDICIS
- PROTECCIÓ
- REFUGI
- REPATRIACIÓ
- RETORN

Algunes de les activitats inclouen propostes d'accions concretes que permeten l'acostament a altres formes de viure. Fer-se una pilota amb materials de rebuig, fer-se un amic o amiga amb un tap de suro per tenir companyia, rentar-se sense fer servir les aixetes durant uns dies, escriure en pissarres petites amb guix i no en paper i amb bolígraf, o preguntar i informar-se –via webs o d'altres mitjans– sobre les persones refugiades i, finalment, compartir-ho tot amb pares i mares, companys i companyes de l'escola i el professorat, pot permetre no oblidar mai aquesta experiència col·lectiva.

De fet, a partir d'aquest quadern d'activitats es poden fer relacions amb tota la resta del recurs educatiu. Predisposa especialment a treballar el quadern –els Drets de les Persones– i el 6 que proposa accions concretes i compromeses d'abast molt divers.

Itineraris possibles entre activitats:

- 4.1.** Està relacionada amb les activitats 3.6, 5.2, 5.3, 5.5 i 5.6.
- 4.2.** Té vincles amb 1.4, 1.5, 3.4, 3.6, 5.3, 5.5, 5.6 i 6.5.
- 4.3.** Es pot treballar amb 1.3, 1.5, 1.6, 3.6, 5.5 i 5.6.
- 4.4.** Vinculada a 1.4,3.4, 3.6, 5.2, 5.4, 6.5, 6.9 i 6.10.
- 4.5.** Relació clara amb 1.3, 1.6, 2.5, 2.6, 3.5, 3.6, 5.2, 5.3, 5.4 i 5.5.
- 4.6.** Relacionada amb 2.4, 3.6, 5.3, 5.5 i 5.6.

ACTIVITAT 4.1

EL REFUGI.

QUÈ APRENEM?

- A concretar què sabem del refugi.
- A diferenciar un refugi d'una situació de refugi.
- A organitzar un refugi a l'aula, al pati o en algun altre espai de l'escola.

FEINA PRÈVIA.

Aquesta activitat es planteja com exploratòria pel conjunt del quadern i, per tant, es partirà del coneixement de què disposin els nens i les nenes sobre el refugi i no requereix una feina prèvia.

DESENVOLUPAMENT.

Es tracta d'organitzar una sessió per compartir allò que saben els infants perquè ho han viscut directament o bé perquè ho han sentit a dir o ho han conegut a partir del conte, perquè al final puguin diferenciar el refugi d'una situació en què algú està refugiat.

- 1.** Què és un refugi? N'hem fet alguna vegada? Quan l'hem fet? Per què? Amb qui l'hem fet? Aquesta podria ser una primer tanda de preguntes formulades alhora. En petits grups o bé en grup-classe es pot donar resposta espontàniament per mirar d'organitzar mentrestant una classificació del saber dels infants, d'acord amb les preguntes, però tenint també en compte altres aportacions no previstes.
- 2.** Una segona tanda de preguntes pot plantejar-se al voltant de l'ús del refugi. Quan l'hem fet servir? Per què l'hem fet servir? Amb qui l'hem compartit? A qui el deixaríem? Ens hi hem estat un temps seguit? Voldríem que alguna cosa fos diferent: l'espai, la llum, la ventilació, els materials, la companyia, l'accés...? Ens hi quedaríem per sempre?
- 3.** A partir del que hagi sorgit i s'hagi plantejat –atenent a totes les preguntes–, es tractaria d'organitzar el disseny d'un refugi a l'aula o a l'escola. A l'interior d'aquest refugi s'hi exposarien els resultats de la classificació per temes, però també s'hi podria organitzar la lectura de "L'ametller no va poder fugir" i la projecció del DVD.

TANQUEM.

Aquesta activitat permet un tancament relativament "obert", és a dir, es pot mantenir el refugi construït durant la realització d'altres activitats d'aquest quadern o d'algun altre, fent-lo servir com a punt de trobada o com a espai de referència per treballar els temes que ens ocupen. L'objectiu de diferenciar el refugi pròpiament dit de les situacions de refugi es reforça amb les aportacions de la segona tanda de preguntes en contrast amb la informació que ens ofereix la història de la Brisa al conte.

TEMPS.

Es necessita **una sessió** completa per a resoldre les dues tandes de preguntes, classificar-ne les informacions i dissenyar el refugi. Cal comptar amb **un parell de sessions** per a construir el refugi i fer-ne l'exposició, la projecció i la lectura. Entre la primera i les darreres sessions ha de transcórrer almenys un dia per a obtenir tots els materials que fan falta per a la construcció.

QUÈ NECESSITEM?

Pissarra i guix per a classificar les informacions que vagin sorgint. Papers, cartolines, retoladors i/o pintures per a fer els rètols de l'exposició. Robes, fustes, cables, cordes, suro, capsos, etc. per al refugi, tot i que dependrà del disseny que facin els nois i noies, les possibilitats de l'espai de què es disposi i el nombre de persones que hi hagin de cabre dins.

ALTRES POSSIBILITATS.

Aquesta activitat no necessita la realització del refugi per tancar-se. Pot acabar amb la projecció del DVD en un espai habitual del centre i la comparació oberta i espontània entre les situacions de les dues protagonistes del conte o entre elles i els nens i nenes de la classe. La intenció seria posar l'èmfasi en aquelles persones que s'han de moure sense destinació i cerquen un lloc on quedar-se, ni que sigui temporalment.

ACTIVITAT 4.2

VIURE EN UN CAMP DE REFUGIATS.

QUÈ APRENEM?

- Què és un camp de refugiats.
- Camps de refugiats al món. Ubicacions i poblacions que hi viuen.
- Com és la vida de les persones que s'estan en un camp de refugiats.
- A precisar criteris de cerca i a cercar informació al web de l'ACNUR.

FEINA PRÈVIA.

Cal la lectura del conte, almenys fins el moment en què la Brisa i la seva família reben la carta del pare. En llegir-lo apareixen informacions sobre la seva vida allà. Orientar prèviament l'obtenció d'informació per part dels alumnes donant unes preguntes o pautes de recerca amb anterioritat. Pot facilitar la feina a fer.

DESENVOLUPAMENT.

1. Després de compartir la lectura recomanem elaborar un llistat d'aspectes que s'observin relacionats amb el lloc on viuen i en com hi viuen, què hi fan al camp de refugiats la Brisa i els seus.
2. Tot seguit proposem fer una cerca sobre camps de refugiats al món. Es pot trobar a través del web d'ACNUR. En cas que hi hagi projector a l'aula es recomana també fer una projecció per a cercar o comentar la informació obtinguda a través d'internet de forma col·lectiva. Al web de l'ACNUR es troba informació actualitzada sobre camps de refugiats a diferents territoris on intervé. On es troben? Quants n'hi ha? Quantes persones hi viuen? D'aquestes, quants infants i joves? Cerca de xifres sobre poblacions. Amb aquestes dades es poden representar gràficament les ubicacions i també les dades de població. La cerca pot plantejar-se també vinculada a les llengües perquè es disposa d'informació en castellà i en anglès.
3. La cerca pot orientar-se al coneixement de la vida als camps a partir tant de les imatges del web general d'ACNUR com de la informació del web educatiu específic, que ofereix una comparació horària del dia a dia d'un noi o noia que viu en un camp de refugiats i d'un noi o noia d'aquí.
4. Després es tractaria d'organitzar les dades o les imatges disponibles per temes, com per exemple: els llocs, la dimensió, les persones, les cases, el menjar, els amics, la família, els jocs, l'aigua, les medicines, l'educació, l'esport, etc.

5. Proposem una darrera reflexió: hi ha camps de refugiats que porten més de 20 anys d'existència. Alguns joves han nascut als camps i la seva vida no coneix una altra realitat. En aquest sentit hi ha un material audiovisual que pot servir de recolzament per als més grans: el curt *Lalia*, de Sílvia Munt (veure recursos complementaris).

TANQUEM.

Si s'ha treballat per un major coneixement de la realitat dels camps de refugiats, per saber que n'hi ha de molts tipus i a molts llocs del món, però que a tots s'hi viuen situacions semblants, podem tancar amb una mostra d'imatges, frases o paraules clau, gràfics o mapes que es poden exposar a l'aula, a les parets del centre, al vestíbul o a la biblioteca.

També es pot incloure tota la informació treballada al web del centre o a la revista.

TEMPS.

Dependrà de l'abast de la cerca i de l'aprofundiment que es vulgui assolir. En tot cas, el professorat és qui haurà d'establir si hi dediquen una sessió d'aproximació o una setmana d'intens treball, tot i que recomanem dedicar-hi almenys **un parell o tres de sessions** d'uns **60 min** cada una.

QUÈ NECESSITEM?

Accés a la informació web en petits grups o individualment. Si es projecta el curt de *Lalia*, un canó de projecció i l'ordinador. Mapes, cartolines, retoladors, impressores en color, paper fotogràfic per imprimir, cartutxos de color. Llibretes per fer un diari.

ALTRES POSSIBILITATS.

- El web www.eacnur.org disposa d'una secció "Educación y publicaciones" amb continguts de molt d'interès, per exemple els exemplars en pdf d'una sèrie de publicacions molt sintètiques i aclaridores, una Galeria de Refugiats Destacats, espanyols i internacionals, el llistat de publicacions o l'accés al web educatiu www.eacnur.contravientoymareas.org on es pot trobar "Jóvenes refugiados protagonistas" amb subapartats com "Mi historia", "El día a día" o "Datos y cifras".
- Si a l'escola hi ha alguna persona disposada a donar el seu testimoni sobre l'experiència de viure en un camp de refugiats, se li pot proposar una sessió perquè ofereixi el seu testimoni.

ACTIVITAT 4.3

COL-LABORAR I SOBREVUIRE.

QUÈ APRENEM?

- La importància de la col·laboració per a la vida.
- Algunes formes de col·laboració.
- A fabricar pilotes amb materials de desfeta.
- El valor d'alguns objectes quotidians que ens passen desapercebuts.

FEINA PRÈVIA.

Es pot vincular a l'activitat anterior a partir d'una senzilla experiència: aconseguir guixos i pissarretes. Es pot demanar que la meitat de les famílies de la classe aportin una pissarra petita –30x20cm aprox– que anirà rotant per tots els nens i nenes, o bé es pot pensar a aconseguir-les per part del centre –és una inversió que es pot rentabilitzar si cada curs es fan activitats relacionades amb els infants refugiats al món.

DESENVOLUPAMENT.

1. Una de les necessitats més importants dels nens i nenes que viuen en un camp de refugiats és alimentar-se, tenir aixopluc, aigua per beure, però també anar a l'escola, jugar, fer amics i amigues i recuperar l'alegria i el somriure. És en aquest sentit que es proposa iniciar la feina amb les pissarretes.

Haver-les de compartir, no disposar de paper durant uns dies, aprofitar al màxim els guixos, guardar-los després de fer-los servir, esborrar acuradament les pissarres i ajudar-se a l'hora de fer la feina. Quanta feina "hi cap" a la pissarra?

2. Proponem que mentre dura l'acció d'escriure amb guixos i notar les dificultats de tot tipus que es poden presentar, anar-les enregistrant en la mesura que sigui possible, i al mateix temps es poden veure alguns dels vídeos referenciats al quadern d'eines per al professorat, apartat recursos complementaris.

Es tracta de vídeos que mostren la realització de pilotes amb materials de rebuig, com bosses de plàstic. Es refereixen a situacions diverses, no totes informen d'infants o joves de camps de refugiats però deixen constància de la importància de disposar d'una pilota per jugar.

3. L'activitat següent serà organitzar un taller de fabricació de pilotes amb materials com els del reportatge. Seguint la pauta que es pot observar, anar elaborant una bola de paper per reforçar-la posteriorment amb plàstics, gomes, etc.
4. Seguidament cal retirar totes les pilotes del pati per substituir-les durant uns dies per pilotes de fabricació pròpia. I jugar-hi.

És molt important observar què va passant, si es continua jugant igual, si hi ha queixes de quin tipus són. Recomanem que hi hagi nens i nenes encarregats d'enregistrar a les pissarres de guix el que observen i el que es va comentant. La intenció és que els nois i noies, amb el joc i l'experimentació de la resistència, la capacitat per rodar, el pes, etc. de les pilotes, puguin millorar-les i modificar-les en col·laboració amb el professorat i les famílies. També que s'adonin d'algunes dificultats que probablement no coneixien.

TANQUEM.

Finalment proposem un partit de futbol entre nenes i nens i els pares i mares o professorat del centre.

La col·laboració entre "qui observa" i "qui juga" per millorar la juguina i el joc, la possibilitat de modificar algunes normes a la llum d'una nova realitat "pilotes que no boten i s'esberlen" –per exemple–, la capacitat de reconduir la situació de joc vers altres formes menys populars d'entreteniment o menys vinculades als objectes. Totes aquestes experiències seria bo compartir-les en una sessió oberta amb les famílies que hi hagin participat, si és el cas, o amb els nens i nenes. Queixar-se junts, riure junts, viure junts.

TEMPS.

Es pot dedicar a aquesta activitat una setmana sencera. Fer les pilotes també pot ser una activitat que s'inclogui a l'estona de migdia o com a taller extra-escolar d'un parell o tres de dies. Idealment s'hauria de poder jugar cada dia durant una setmana, amb aquestes pilotes o, en tot cas, amb l'absència de les altres.

QUÈ NECESSITEM?

Ordinador amb connexió a internet per accedir als videos (consultar recursos complementaris), pissarres petites, guix, draps per esborrar. Materials diversos com papers de diari, cartrons, gomes, plàstics, mitges o mitjons, robes, cordills, etc. per a fer les pilotes. Un espai on ubicar tots els materials i elaborar les pilotes i les posteriors millores. Un espai on guardar les pilotes habituals mentre no es facin servir.

ALTRES POSSIBILITATS.

Mantenint les intencions de l'activitat proposada es poden variar els continguts i haver de compartir, per exemple... l'esmorzar durant una setmana, menjar alguna cosa que no agrada massa, etc.

ACTIVITAT 4.4

ALTRES LLOCS ON VIURE.

QUÈ APRENEM?

- Que no totes les persones en situació de refugi viuen en camps de refugiats.
- Que les persones refugiades s'exilien i viuen en molts llocs del món.
- A escoltar algunes veus que ho expliquen.

FEINA PRÈVIA.

Cal haver fet l'**activitat 4.2 "Viure en un camp de refugiats"** i seguir amb atenció la història de la Brisa i els seus al conte. Quan reben una carta del pare al camp de refugiats es preparen per marxar i retrobar-se amb ell en un altre país. Aquesta situació ja no és un èxode de moltes persones, sinó la possibilitat de viure en un altre indret i amb unes altres persones.

DESENVOLUPAMENT.

Proposem precisar què li passa a la Brisa i als seus per fer un exercici imaginari de persones que no han viscut en un camp de refugiats, o hi han viscut un temps com és el cas de la Brisa, i marxen cap a un territori diferent, al mateix país o bé a un país diferent del seu. Igual com en el cas de l'**activitat** dels trajectes **-3.3-** hi ha persones que han fugit i s'han refugiat en llocs diferents.

1. Es tractaria de concretar el que viu la Brisa i els seus, en petits grups o en gran grup, de paraula i de manera espontània o per escrit.
2. A través de l'**ACNUR** es pot entrar en contacte amb persones que visquin a Catalunya i que siguin refugiades, però també és possible que entre les mateixes famílies de l'escola hi pugui haver alguna persona que ho sigui.
 - a. En aquest sentit es podria fer una crida oberta a totes les famílies del centre, demanant si hi ha algú que vulgui compartir l'experiència amb els nens i nenes, explicant els llocs on ha viscut i com ha arribat a Catalunya, en la seva condició de persona refugiada i/o demanant d'asil.
 - b. Si s'ha realitzat l'**activitat 3.6** de l'entrevista potser es disposarà d'informació suficient com per no haver de recórrer a la crida oberta a totes les famílies, i, si és el cas, es pot treballar amb els testimonis prèviament entrevistats.

3. Preparar una sessió –o una sèrie de sessions segons els testimonis de què es disposi– de presentació de l'experiència de ser una persona refugiada que no viu en un camp de refugiats.
 - Caldrà que els nens i nenes es preparin alguna pregunta.
 - Caldrà que en prenguin nota.
 - Posteriorment hauran de fer una redacció conjunta que aplegui totes les consideracions sorgides a la sessió de presentació per fer-ne una crònica.
4. Preparar uns certificats o diplomes de participació per cada una de les persones que donin el seu testimoni, especificant el seu nom i el nom dels llocs on ha viscut i dels que parlarà, així com la data, el nom del projecte i de l'activitat en què s'ha participat.

TANQUEM.

El tancament és la realització de la sessió –o sessions– de presentació i la posterior elaboració d'una crònica per part dels nens i nenes que es pot difondre en diversos formats, mitjançant la revista, el web o la ràdio del centre. Seria molt valuós fer alguna fotografia per regalar-la a les persones que han participat com a ponents, juntament amb la crònica escrita.

TEMPS.

Si es tracta d'un sol testimoni cal comptar amb una sessió d'uns **30 min** per a concretar en relació amb la Brisa i preparar algunes preguntes per fer a la persona que vingui. També cal comptar amb el temps de preparació del diploma o certificat, però si la feina es reparteix es pot resoldre a la mateixa sessió. A més cal afegir el temps de cada sessió de presentació. Aquesta és una activitat que podria durar diverses sessions al llarg de dues jornades intensives o al llarg d'alguna setmana, depenent del número de persones que hi participin.

QUÈ NECESSITEM?

El conte i els testimonis fonamentalment. També material fungible i una càmera fotogràfica.

ALTRES POSSIBILITATS.

Aquestes sessions també es poden vincular a la realització de les [activitats 4.5](#) i [4.6](#), de manera que amb el mateix testimoni es doni veu a les diferents circumstàncies –el rebuig i la indiferència, el retorn.

ACTIVITAT 4.5

EL REBUIG, LA INDIFERÈNCIA.

QUÈ APRENEM?

- A pensar en el rebuig i la indiferència.
- Que patir el rebuig i la indiferència fa mal.
- Que hi ha diferències segons el gènere, com a factor de discriminació.
- A adquirir un compromís col·lectiu contra el rebuig i la indiferència.

FEINA PRÈVIA.

Estar en disposició d'entendre el context del rebuig i la indiferència implicarà haver realitzat alguna de les activitats anteriors o consultar per part del professorat algun dels materials que s'indiquen a "altres possibilitats".

DESENVOLUPAMENT.

1. Es tracta d'ordenar la reflexió en dos temps diferenciats. Un temps per al rebuig. Un altre per a la indiferència. A cada un dels temps els nens i nenes han de fer memòria de moments en què hagin sentit que no se'ls volia i se'ls rebutjava o bé que no se'ls veia, no se'ls hi feia cas.
2. Es poden organitzar dues meitats del grup classe segons el gènere. En una de les meitats totes les nenes i a l'altra tots els nens. Cada meitat tractarà el mateix tema però separatament. Hauran de precisar situacions en què s'hagin sentit rebutjades o rebutjats primer i després situacions en què s'hagin sentit invisibilitzats, desatesos. Es pot pensar d'aprofundir més si els demanem que, a més, concretin quines persones les han rebutjat o s'han mostrat indiferents amb ells o elles.
3. Un cop acabat el primer temps, el del rebuig, es posarà en comú el que cada subgrup hagi elaborat i s'orientaran les conclusions cap a la constatació de possibles diferències per raó de gènere.
 - a. S'enumeraran les situacions i les persones amb relació al rebuig i posteriorment es compararan les aportacions dels dos subgrups.
 - b. Aquesta activitat pot tenir molt d'interès si s'amplia a diverses edats, si la treballen tots els cicles o fins i tot si tenen en compte testimonis de familiars o del mateix professorat.
4. Finalment caldria pensar en alguna proposta per compartir i modificar aquestes experiències que es tradueix en compromisos concrets.
5. Es tracta de repetir el procés però amb la indiferència.

TANQUEM.

Proposem fer-ho amb les constatacions sobre un tracte immerescut i les seves diferències per gènere a través d'un manifest conjunt del grup classe on consti: Quines situacions de rebuig i d'indiferència han viscut o viuen els nens i nenes de l'escola i un "contracte" amb propostes perquè no torni a passar. L'activitat finalitzarà amb la signatura, per part de tothom, d'aquest manifest i d'aquest contracte en un acte protocolari amb l'assistència de l'equip directiu o dels delegats i delegades dels estudiants, posem per cas. Es tracta d'adquirir públicament un compromís i de fer-ne el seguiment.

TEMPS.

Entre una i dues sessions de treball. La primera per a organitzar la reflexió i elaboració de propostes en subgrups sobre el rebuig i una segona per a la indiferència. A cada una de les sessions ja s'hi inclou la posta en comú amb nens i nenes i la redacció de compromisos de canvi. La signatura pot ser el final de la segona sessió.

QUÈ NECESSITEM?

Poca cosa, el temps per pensar. Paper i llapis. Cartolina o pergami i bolígraf o ploma per escriure el compromís i el manifest i signar-lo. Potser es podria lacrar.

ALTRES POSSIBILITATS.

Suggerim vetllar per l'acompliment del compromís signat, almenys durant una temporada, fer-ne el seguiment i valorar-ho a les assemblees d'alumnat o altres instàncies que cada centre estipuli.

Recomanem fer un cop d'ull al joc on-line d'ACNUR *Contra viento y marea*, que es pot trobar a www.eacnur.contravientoymarea.org/. Es tracta d'un joc per a infants majors de 7 anys que inclou tres àmbits. En el segon i el tercer hi ha algunes activitats que treballen el rebuig i la indiferència. També es poden fer adaptacions del material educatiu *Quan viatjar no és un plaer* que tot i ser per a educació secundària té algunes imatges i propostes suggeridores per al cicle superior de primària (veure recursos complementaris).

ACTIVITAT 4.6

RETORNAR.

QUÈ APRENEM?

- Que també hi ha persones refugiades que poden retornar.
- A conèixer algun cas de persones que han retornat.
- A imaginar i concretar un final diferent de "L'ametller no va poder fugir" que inclogui el retorn.
- A elaborar una composició a partir de còdols pintats i relatada entre tots i totes.

FEINA PRÈVIA.

Per comprendre bé el retorn i les seves dificultats cal haver treballat prèviament algunes de les activitats d'aquest quadern. Recomanem que el professorat vegi amb anterioritat un dels curts del DVD *Invisibles*, produït per Javier Bardem, concretament "La voz de las piedras", dirigit per Javier Corcuera (consultar recursos complementaris). Aquest curt no es proposa per veure'l amb els infants però el professorat podrà contextualitzar el significat dels còdols pintats i, si es dona el cas, decidir sobre la conveniència del visionat conjunt, sobretot si es tracta de nens i nenes de cicle superior.

DESENVOLUPAMENT.

El document audiovisual és de gran impacte però permet tirar un fil de treball amb els nens i les nenes: el retorn implica trobar de nou els llocs que es van cremar, les persones que van morir o els objectes, les cases, els semàfors, els autobusos o els camps destruïts. Quan es retorna és important fer memòria dels qui ja no hi són, del que s'ha perdut, compartir el dolor de les pèrdues. Proponem fer-ho a partir de la "veu de les pedres".

1. Aprofitar una sortida a la muntanya, un rierol o un parc gran per aconseguir còdols de diferents mides. Cada infant n'ha d'aportar dos o tres, rentar-los amb aigua i sabó, eixugar-los i dipositar-los en un cabàs on s'aniran deixant tots.
2. Compartir de nou la lectura de "L'ametller no va poder fugir". Demanar als nens i nenes que pensin en el que ha deixat enrere la Brisa i els seus germans, en el poble cremant, en el que han perdut i en com acaba la història, lluny del lloc on eren.
3. Ara es tractarà d'imaginar un final diferent per al conte. Un final que impliqui retornar i retrobar-se amb allò que s'ha perdut. Per facilitar-ne la composició es pot fer primer un llistat escrit de termes.

4. Seleccionar algunes de les pedres i amb pinzells i pintures, escriure-hi les paraules necessàries per a construir les frases que componen un final alternatiu. Com que primer sabrem les paraules podrem calcular quantes se n'han de pintar a cada pedra. Una variació és dibuixar els elements sorgits i narrar el que signifiquen.

TANQUEM.

Es pot fer un petit ritual d'ordenació dels còdols en espiral, en cercle, en línies, o com es prefereixi. La intenció és compartir un final del conte relacionat amb el retorn i per tant amb el retrobament d'allò que s'havia conegut i estimat i que pot haver canviat molt i fer-nos sentir dolor. Es pot acompanyar amb la lectura del final alternatiu o amb alguna música que es consideri adient.

TEMPS.

Per a l'obtenció de les pedres s'ha de demanar un cap de setmana o aprofitar una sortida que ja es faci, per tant, no implica temps a l'aula. Per a la lectura del conte, l'elaboració d'un final alternatiu, el llistat de termes, l'escriptura o el dibuix a les pedres i l'ordenació cal ben bé una sessió sencera de **60 min**. Per al ritual de tancament i la lectura del final alternatiu cal disposar d'uns **15-20 min** de temps.

QUÈ NECESSITEM?

Les pedres arrodonides, polides i netes. Pintura de colors o d'un sol color, pinzells, pots, aigua i draps per a pintar. Un espai on poder dipositar la composició acabada i deixar-la perquè es pugui visitar. Un cabàs per a posar-hi les pedres.

ALTRES POSSIBILITATS.

Cercar informació sobre la biografia de persones refugiades que hagin retornat –pot servir la Galeria de Refugiats Famosos de l'ACNUR–, o bé recuperar informacions obtingudes a les entrevistes amb els avis i les àvies o familiars –[activitat 3.6](#)– o alguna de les persones que s'hagi ofert de testimoni a l'[activitat 4.4](#) sobre altres llocs on viure. Per què no han tornat? Ho han intentat i no ho han aconseguit?

En aquesta variant, les pedres poden tenir el nom de persones refugiades que hagin retornat o que no ho hagin pogut fer, per exemple.

OBJECTIUS DE L'EDUCACIÓ PRIMÀRIA ESTABLERTS PER LA LLEI D'ORDENACIÓ EDUCATIVA (LOE) de 2006 QUE ES TREBALLEN AMB LES ACTIVITATS D'AQUEST NUCLI.

Per Àrees de Coneixement

Font: elaboració pròpia grup recerca MOSSA, UAB, a partir del Decret 142/2007, de 26 de juny, del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

OBJECTIUS DE L'ÀREA D'EDUCACIÓ PER A LA CIUTADANIA I ELS DRETS HUMANS

	Aprendre a ser i actuar de manera autònoma				Aprendre a conviure				Aprendre a ser ciutadans i ciutadanes en un món global			
	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d
Act 1	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí		Sí			Sí	Sí
Act 2	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí		Sí			Sí	Sí
Act 3	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí		Sí			Sí	Sí
Act 4	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí		Sí			Sí	Sí
Act 5	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí		Sí	Sí	Sí		Sí
Act 6	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí	Sí-T	Sí		Sí			Sí	Sí

Nucli 4

OBJECTIUS DE L'ÀREA DE LLENGÜES

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Act 1	Sí	Sí-P	Sí		Sí		Sí		Sí			Sí-P	Sí		Sí	Sí	Sí-P
Act 2	Sí	Sí-P	Sí		Sí		Sí		Sí	Sí	Sí	Sí-P	Sí		Sí	Sí	Sí-P
Act 3	Sí	Sí-P	Sí		Sí		Sí		Sí	Sí	Sí	Sí-P	Sí				Sí-P
Act 4	Sí	Sí-P	Sí		Sí		Sí		Sí			Sí-P	Sí		Sí		Sí-P
Act 5	Sí	Sí-P	Sí		Sí		Sí		Sí			Sí-P	Sí			Sí	Sí-P
Act 6	Sí	Sí-P	Sí		Sí		Sí		Sí	Sí	Sí	Sí-P	Sí		Sí	Sí	Sí-P

Nucli 4

OBJECTIUS DE L'ÀREA DE CONEIXEMENT DEL MEDI NATURAL SOCIAL I CULTURAL

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Act 1	Sí	Sí	Sí-T	Sí	Sí				Sí	Sí	Sí	Sí	
Act 2	Sí	Sí	Sí-T	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí		Sí	Sí	Sí	Sí
Act 3	Sí	Sí	Sí-T	Sí	Sí					Sí	Sí	Sí	
Act 4	Sí	Sí	Sí-T	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí		Sí	Sí	Sí	
Act 5	Sí	Sí	Sí-T	Sí	Sí					Sí	Sí	Sí	
Act 6	Sí	Sí	Sí-T	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí		Sí	Sí	Sí	

Nucli 4

OBJECTIUS DE L'ÀREA D'EDUCACIÓ ARTÍSTICA

Nucli 4

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Act 1					Sí	Sí					
Act 2		Sí		Sí	Sí	Sí				Sí	
Act 3		Sí		Sí	Sí	Sí	Sí				
Act 4		Sí		Sí	Sí	Sí					
Act 5		Sí		Sí	Sí	Sí	Sí				
Act 6		Sí		Sí	Sí	Sí	Sí				

OBJECTIUS DE L'ÀREA D'EDUCACIÓ FÍSICA

Nucli 4

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Act 1										
Act 2										
Act 3										
Act 4										
Act 5										
Act 6										

OBJECTIUS DE L'ÀREA DE MATEMÀTIQUES

Nucli 4

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Act 1	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí			Sí-T	Sí
Act 2	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí			Sí-T	Sí
Act 3	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí			Sí-T	Sí
Act 4										
Act 5										
Act 6										

"Sí" indica que els objectius es treballen sense objeccions si es desenvolupa l'activitat com està proposada.

"Sí-P" indica que els objectius es treballen parcialment: només per a llengua catalana.

"Sí-T" indica que els objectius es treballen de manera transversal i/o tangencial, depenent de l'orientació que cada docent pugui imprimir en el seu desenvolupament.

Els espais en blanc indiquen que l'objectiu en qüestió no es treballa.

